

TÓTH JUDIT

A 2020. májusi-októberi középszintű történelemérettségi írásbeli feladatsorok itemszintű vizsgálata

Magyarországon az önálló történelemoktatás kezdete a 17. századra tehető. Ekkor a tárgy anyagát bibliai történetek, ókori történetírók munkái és korabeli latin nyelvű tankönyvek szövegeinek alapos ismerete, memorizálása alkotta (Szebenyi, 2012, 259. o.). Noha a tantárgy tartalma és tanításának módszertana az évszázadok alatt nagyban változott, akadnak olyan didaktikai elemek, amelyek még ma sem szűntek meg teljesen: a magolva tanulás, valamint a túlzott ismeretközpontú tanítás. Az oktatásban a 20. század második felében az információs társadalom kialakulásával paradigmaváltás következett be, mely megváltoztatta a tudásról alkotott koncepciót. A munkaerőpiaci igényekhez igazodva a releváns, összemérhető tudás, a hasznos készségek fejlesztése került az oktatás fő céljai közé a „tudáscsomagok” megtanítása helyett (Csapó, 2002). A pedagógiai kultúraváltás a történelemtanításra is hatással volt szerte a világon, és ez több meghatározó módszertani innovációt, többek között a problémaorientált történelemtanítás koncepcióját alapozta meg, illetve a multiperspektív történelemszemlélet elterjedését, valamint a forrásközpontú történelemtanítás elterjedését hozta magával. A szemléletváltás térhódítása Magyarországon a kompetenciaalapú, a történelmi gondolkodás fejlesztését célzó, 2005-ben

bevezetett kétszintű érettségi rendszerrel került előtérbe (Kaposi, 2016 és 2017).

A KÉTSZINTŰ TÖRTÉNELEMÉRETTSÉGI

A közel tízéves fejlesztőmunka eredményeként az immáron írásbeli vizsgarésszel is rendelkező kétszintű történelemérettségi tartalma és értékelése központilag szabályozottá vált, így a vizsga – a 2005 előtti gyakorlathoz képest – standardabb¹ lett (Horn és Sinka, 2006, 369. o.). Az írásbeli feladatsor két fő részből (egyszerű, rövid választ igénylő feladatokból, valamint szöveges, kifejtendő feladatokból) áll, melyek 2017-től 50–50 pontot érnek. A húsz feladat (tizenkét tesztfeladat, nyolc esszé) 2017-ben tizenhatra csökkent; a változtatás előtt a felkínált nyolc esszéből három kellett választani, míg 2017-től két rövid 1849 előtti és utáni egyetemes, illetve két magyar történelemre vonatkozó hosszú esszéből kell választani egyet-egyet. A tesztfeladatsorban kronologikus sorrendben hat magyar és hat egyetemes történelmi témájú feladatot találhatók, melyek témája kibővült: 2017 óta a 12. tesztfeladat már pénzügyi, munkavállalói ismeretekre is rákérdezhet. Emellett megjelent az ún.

¹ Az eredetileg 2004-es bevezetéssel tervezett érettségi rendszer egy standardizációs hiányossága, hogy feladatállománya nem bemért, illetve kipróbált (Horn és Sinka, 2006, 365. o.).

„komplex feladat”, ami 6–8 pontos, egyszerűbb és bonyolultabb itemeket is tartalmaz (*Csapodi*, 2016, 46–48. o.). A magyar és egyetemes témák aránya 60–40% lett, a történelmi korszakok közül pedig a jelenkor ismerete vált a leghangsúlyosabbá.²

A történelemérettségi 2005-ös vizsgakoncepciója előremutatónak számított, hiszen a vizsgareform céljai között szerepelt a vizsgázók meglévő készségeinek mérése. A történelem tantárgy esetében ez többek között a problémaközpontú gondolkodás, forráselemzés műveleteit jelentette (*Horn és Sinka*, 2006, 365–369. o.). A 2012-es NAT és az abban lefektetett célok alkalmazására készített kerettantervek a történelmi gondolkodás fejlesztését, az induktív megismerést, az aktív tanulói részvételt, az adaptív ismeretek megszerzését hangsúlyozták, melyek mind a tudásalapú társadalom paradigmájába illeszthetők (*Kaposi*, 2016).

AZ ELEMZÉS ELMÉLETI KERETÉNEK BEMUTATÁSA

A 2020. évi középszintű érettségi egyszerű, rövid választ igénylő feladatsorai elemzésének alapját Nagy József alkalmazási kritériumai adják. Ezen kritériumok megmutatják, hogy mely kognitív művelet milyen alkalmazási szinten valósul meg például egy teszt megírása során. A kritériumrendszer alapján négy típust különböztetünk meg: a felismerést, a kapcsolást, az értelmezést és a kivitelezést (*I. ábra*). A felismerés a legegyszerűbb művelet, ekkor képzet-/észleletkeresés történik; történelemérettségi esetében fogalmak, események, személyek

közötti kapcsolatot kell felismerni. Ha egy item (a teszt legkisebb értékelhető része) felismerés-alapú, az háromféle módon mutatkozik meg: eldöntendő kérdést vagy adott témához kapcsolódó állítások igazságtartalmát kell eldönteni (alternatív választás); két/több halmaz elemeit valamilyen elv mentén párosítani, csoportosítani kell (válaszok illesztése); valamint több válaszlehetőségből kell egy/több helyes/helytelen megoldást megjelölni (többszörös választás). A feleletválasztó feladatoknál a diákoknak már előre kidolgozott válasz-elemekkel kell dolgozniuk. Emiatt ezek a feladatok nem alkalmasak képességmérésre (*Kontra*, 2011. 69–72. o., *Nagy*, 2003. 25–36. o. és *Csapó*, 2004. 292–297).

Feleletalkotó feladatok közé soroljuk a kapcsolást, az értelmezést és a kivitelezést. A történelemérettségiben a kapcsolás szintű itemeknél lexikális ismeretek előhívása a cél, melyhez külső segítség (input) nem áll a tanulók rendelkezésére. Értelmezéskor egy szabály, történés, esemény összefüggésének megértése a feladat, itt rendszerint ábrákat, grafikonokat, propaganda plakátokat vagy karikatúrákat kell elemezni. Kivitelezéskor input használatával (például források) kell új, módosult információt létrehozni a tanulóknak. Kivitelezés elsősorban az esszéírásnál jelenik meg, de

elvéve találkozunk vele a rövid választ igénylő feladatok között is. Ezek a nyílt/képességjellegű tudás mérése alkalmas feladatok négyféleképpen jelenhetnek meg

egy tesztben: kiegészítésként (szöveg/ábra kiegészítése), rövid válaszként (néhány szavas válasz), teljes válaszként (felsorolás, egész mondatban megfogalmazott válasz) vagy esszé típusú válaszként (összefüggő

² *Oktatási Hivatal* (2016)

szöveg). (Kontra, 2011, 72–78 o., Nagy, 1993, 36–49. o. és Csapó, 2004, 297–302. o.) Az alkalmazási műveletek, valamint

a feladattípusok meghatározása mellett tartalmi szempontok is szerepet játszottak az elemzésben.

1. ÁBRA

Nagy József alkalmazási kritériumainak rendszere a középszintű történelemérettségi egyszerű, rövid választ igénylő feladataiban (bal oldalon az alkalmazási szintek, jobb oldalon példák olvashatók; a piramis forma az alkalmazási műveletek előfordulásának arányát mutatja)

FORRÁS: saját szerkesztés

A KUTATÁSI CÉLOK ÉS KÉRDÉSEK

Az érettségi legfőbb oktatásszabályozóként komoly meghatározója a középiskolai osztálytermi munka tartalmi és módszertani jellegének (Kaposi, 2016). Ezért fontos, hogy erről a vizsgáról naprakész, alapos ismeretekkel rendelkezünk. Mind korábbi szakdolgozatommal³, mind ezzel a tanulmánnyal arra törekedtem, hogy a történe-

lemtanárok, az oktatásszabályozók, valamint a történelemdidaktikusok számára hasznos információkkal, valamint egyfajta vitaindítóval szolgáljak.

Kutatási kérdéseim:

1. A 2020. májusi és októberi középszintű írásbeli érettségi rövid választ igénylő feladatsoraiban milyen arányban fordulnak elő Nagy József alkalmazási kritériumai?
2. Ezen alkalmazási kritériumok milyen feladatmegoldó tevékenységeknek felelhetnek meg?

³A szakdolgozatomban a 2005–2019 közötti középszintű érettségi feladatsorainak itemszintű vizsgálatát végeztem el Nagy József kritériumrendszere alapján, illetve tartalmi szempontból. A két munkát azért tartom szükségesnek, mert annak ellenére, hogy a kétszintű érettségi 2005 óta a középszintű oktatás kimeneti szabályozója, a történelem érettségi feladatait, itemeit illetően kevés mélyreható elemzés készült. Ezen elemzések közül néhány: Csapódi Zoltán: Érettségi vizsgatárgyak elemzése: 2009–2012 tavaszi vizsgaidőszakok. Történelem. Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Budapest, 2014. Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/erettsegi_vizsgatargyak_elemzese/tortenelem.pdf (2021. 09. 10.); A 2012. május-június érettségi feladatsorok megoldásainak itemszintű rögzítése, a feladatsorok és egyes feladatok mérésmetodikai vizsgálata a TÁMOP 3.1.8-09/1-2010-0004 azonosító számú projekt keretében. Történelem. Közép- és emelt szint. Letöltés: http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/meresmetodika/Tortenelem.pdf (2021. 03. 18.)

3. Mi jellemzi a két érettségi tárgyi (részdiszciplináris) és témaköri eloszlását?

A KUTATÁS ISMERTETÉSE

A kutatás adatait a tartalom-, valamint dokumentumelemzés módszereivel gyűjtöttem ki és elemeztem. Az 1–2. táblázatok ezen adatok egy részét szemléltetik.

Az 1. táblázat „A”, valamint „B” oszlopai az adott érettségi időszakot, valamint a feladatok sorszámozását jelölik itemszintű lebontásban. Így látható tehát, hogy mind az első, mind a második feladat négy-négy itemből áll 2020. októberében. A „C” oszlopba a feladatok érettségi-összeállítók által készített megnevezései kerültek. Eze-

ket a rendszerint pontosan körülhatárolt címeket azonban kategorizáláshoz nem lehet használni, így a „D” oszlopba „A történelem érettségi vizsgatárgy 2016. október–novemberi vizsgaidőszakig érvényes részletes vizsgakövetelményei”⁴ című dokumentumban olvasható témakör címek kerültek, melyek – mivel tágabb témacímek – így lehetővé teszik a feladatok csoportosítását, azok összehasonlítását. Az „E” oszlopban a történelmi korszakok lettek feltüntetve. Tekintettel arra, hogy az érettségi feladatok kronologikusan követik egymást, a táblázatokban szereplő feladatok az ókort és a középkort taglalják. Ehhez kapcsolódik, hogy a „G” oszlopban kilistázott adatok közül nem találkozunk magyar témával, mivel az a középkortól kezdődik, ami a tesztfeladatsorban a harmadik feladat.⁵

1. TÁBLÁZAT

A 2020. októberi történelem középszintű írásbeli érettségi első két feladatának részletes elemzése (a táblázat „A”-„G” oszlopai)⁶

	A	B	C	D	E	G
1	év	feladat sorszáma	témák	érettségi témakör	történelmi korszak	egyetemes/magyar
2	2020. október	1	A görög hitvilág	Az antik hitvilág, művészet, tudomány	ókor	egyetemes
3	2020. október	1	A görög hitvilág	Az antik hitvilág, művészet, tudomány	ókor	egyetemes
4	2020. október	1	A görög hitvilág	Az antik hitvilág, művészet, tudomány	ókor	egyetemes
5	2020. október	1	A görög hitvilág	Az antik hitvilág, művészet, tudomány	ókor	egyetemes

⁴ https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2010/10/tortenelem_kov.pdf

⁵ Az 1-2. táblázatban látható adatokat Excel táblázatban kezeltem, a táblázatokat és ábrákat a kigyűjtött adatokból hoztam létre.

⁶ Az 1–2. táblázat egyetlen összefüggő táblázatot tartalmaz. Azért kerül megjelenítésre két részletben, hogy az adatok olvashatók legyenek. Az „F” oszlop („esszé típusa”) itt rejtett, mert adattartalma most irreleváns.

	A	B	C	D	E	G
1	év	feladat sorszáma	témák	érettségi témakör	történelmi korszak	egyetemes/magyar
6	2020. október	2	A középkori művészet	Egyházi és világi kultúra a középkorban	középkor	egyetemes
7	2020. október	2	A középkori művészet	Egyházi és világi kultúra a középkorban	középkor	egyetemes
8	2020. október	2	A középkori művészet	Egyházi és világi kultúra a középkorban	középkor	egyetemes
9	2020. október	2	A középkori művészet	Egyházi és világi kultúra a középkorban	középkor	egyetemes

FORRÁS: saját szerkesztés

A 2. táblázat „H” oszlopában olvasható számok a történelem részdiszciplináris kategóriái, számként feltüntetve. Az egyes szám a *politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténet* kategóriát, a kettes a *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismereteket*, a harmadik a *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági alapismereteket*, míg a negyedik csoport az *eszmé- és vallástörténetet* jelöli. A táblázatban ezek alapján látható, hogy az első feladat az „*eszmé- és vallástörténet*”, míg a második a „*társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek*” besorolást kapta. Az elemzést nehezítette, hogy ez a négy kategória egyrészt túlságosan tág, hiszen 3-4 részdiszciplína is egy csoportban szerepel, másrészt az érettségi feladatok alapvetően nehezen sorolhatók be elsődlegesen csak egy csoport alkategóriájába. Nem ritka például, hogy egy feladat politikatörté-

neti és társadalomtörténeti vonásokkal is rendelkezik, ami azonban egyidejűleg két különböző csoportba való besorolást is eredményez. Ebből kifolyólag az itt ismertett eredmények kritikával kezelendők, hiszen a pontos arányok elemzésenként eltérőek lehetnek. Az „I” és a „J” oszlopok feladat-, valamint itemszinten mutatják a pontértékeket. 2017. óta szinte minden item (három-négy kivétellel, melyek fél pontot érnek) egy pontosak (Tóth, 2021, 49-50. o.), melyet a táblázat kapcsolódó adatai is megerősítenek.

A „K” oszlopban Nagy József alkalmazási kritériumai (a felismerés, a kapcsolás, az értelmezés és a kivetelezés) szerepelnek, míg az „L” és az „M” oszlopokban a feladatmegoldó tevékenységek (jelen esetben a válaszok illesztése, a rövid válasz és a többszörös választás), valamint a feladat típusok (feleletválasztó/feleletalkotó) kaptak helyet.

2. TÁBLÁZAT

A 2020. októberi történelem középszintű írásbeli érettségi első két feladatának részletes elemzése (a táblázat „H”-„M” oszlopai)⁷

	B	H	I	J	K	L	M
1	feladat sorszáma	tárgyi felosztás	feladat pontértéke	item pontértéke	követelményszint	feladattípus	feladatmegoldó tevékenység
2	1	4	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	válaszok illesztése
3	1	4	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	válaszok illesztése
4	1	4	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	többszörös választás
5	1	4	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	többszörös választás
6	2	2	4	1	kapcsolás	nyílt végű/feleletalkotó	teljes és rövid válasz
7	2	2	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	többszörös választás
8	2	2	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	többszörös választás
9	2	2	4	1	felismerés	zárt végű/feleletválasztó	többszörös választás

FORRÁS: saját szerkesztés

EREDMÉNYEK

1. Alkalmazási kritériumok a tesztfeladatsorokban

Mint azt korábban kifejtettem, a felismerés alapú feladatok nem alkalmasak képesség

mérésére – azokhoz képesség alapú feladatokra van szükség, melyek a kapcsolás, az értelmezés, a kivitelezés szintjein valósulnak meg. A tesztfeladatsorokat azonban – jellegükből adódóan – többségében felismeréshez köthető elemek alkotják, amint ez a 2. ábrán is látható. A két feladatsor követelményszintjeinek eloszlása azonban jelentősen eltér egymástól: a felismerés szintű itemek pontszámok alapján a teszt kéthar-

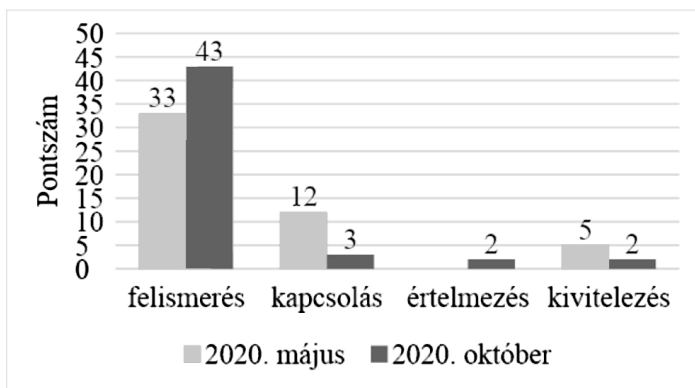
⁷ A 2. táblázatban a „B” oszlop (1. táblázatban a „feladatok sorszáma” című oszlopa) azért került feltüntetésre, hogy az itt található adatok könnyebben értelmezhetők legyenek.

madát (66%) teszik ki a 2020. májusi feladatsorban, míg 2020. októberében ez az arány közel 90%-os. A különbségből következik, hogy az októberi tesztfeladatsor szinte csak ismeret-jellegű műveletek végrehajtását várja el a diákoktól, noha a további három követelményszint is megjelenik, meglehetősen alulreprezentálva. Ebből az is megállapítható, hogy az októberi

tesztfeladatsor elméletben nehezebb, hiszen több nyitott végű választelmet tartalmaz. A 2020. májusi érettségiben értelmezésre vonatkozó tesztfeladatot/ítemet nem találunk, viszont a kapcsolás szintű művelet teszi ki a teszt pontjainak közel negyedét (12 pontot az 50-ből), és a kivitelezés is megjelenik.

2. ÁBRA

Követelményszintek a 2020. májusi és októberi középszintű történelem írásbeli rövid választ igénylő feladatsoraiban (pontszám alapján)

FORRÁS: saját szerkesztés

A 2. ábra eredményeit összehasonlítva az elmúlt tizenöt év vizsgaidőszakainak vonatkozó arányaival (ami 63%) azt láthatjuk, hogy a 2020. májusi feladatlap a zárt végű ítemek tekintetében átlagosnak mondható (ez az arány 67%), a 2020. októberi 90%-os arány viszont az eddigi legmagasabb. Ha a 2017-es érettségi változtatásokat választóvonalként tekintjük, akkor elmondható, hogy az utóbbi négy év feladatsorai átlagban megközelítőleg 10%-kal több ismeret-jellegű tudás mérés-

sére szolgáló ítemet tartalmaztak (ez közel 73%), ami képességmérés szempontjából nehezen elfogadható. A májusi feladatlap a második leggyakoribb alkalmazási szint tekintetében is illeszkedik az átlaghoz, mivel rendszerint a kapcsolás az, ami a képességalapú műveletek közül a leggyakoribb. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a kapcsolási műveletek direkt vagy indirekt módon, de a reprodukcióra épülnek, melyek ál-forrásközpontú feladatokat⁸ eredményezhetnek (Tóth, 2021, 17, 48–49).

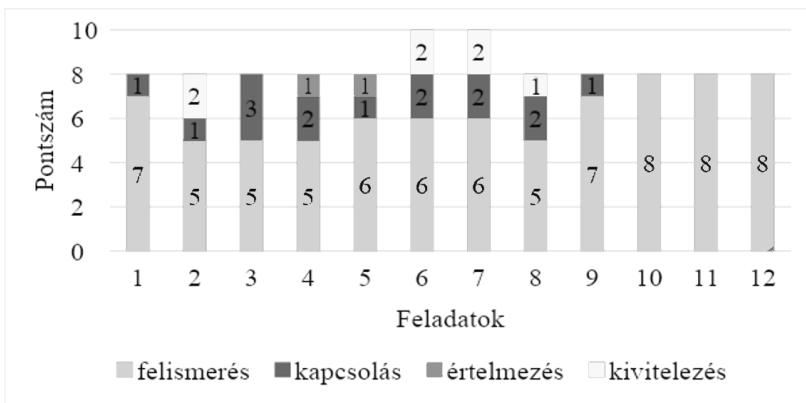
⁸ Az ál-forrásközpontú feladat/feladatrész ismérve, hogy látszólag a forrás tartalma szükséges a helyes megoldás megtalálásához, de a feladatrész tulajdonképpen egy „többlepcsős”, indirekt módon megfogalmazott, lexikális tudást

Ha a követelményszinteket a tizenkét tesztfeladatra lebontva is ábrázoljuk (3. ábra), még szignifikánsabban látható a felismerésalapú feladatok, valamint itemek dominanciája. Megfigyelhető, hogy követelményszintek szempontjából a teszt második fele könnyebb mindkét esetben, és hogy a komplex feladatokban bonyolultabb kognitív műveleteket tartalmazó itemek is megjelennek, bár ezek a feladatok nem nehezebbek, csak hosszabbak. Túlzással, de azt mondhatjuk, hogy e két tesztfeladatsor elemzése alapján a vizsgázók akár tanulás nélkül is el tudják érni a kettest az írásbeli vizsgaré-

szen, hiszen az alábbi két érettségi alapján a feladatok 60-80%-ánál megfelelő szövegértéssel (és szerencsével) meg lehet helyesen válaszolni a zárt végű feladatokra. Erre F. Dárdai Ágnes és Kaposi József is felhívja a figyelmet: a feladatok inkább olvasottszöveg-értést mérnek, valamint az egész érettségit a reprodukció jellemzi, még esszéírásnál is (F. Dárdai és Kaposi, 2008, 173. o.). A feladatok jellege miatt a középszintű történelemérettségit sekélyes történelemtudással is elfogadható szinten lehet abszolválni, ami óhatatlanul az elértéktelenedés és a meg nem becsülttség útjára sodorhatja a történelem tantárgyat.

3. ÁBRA

Követelményszintek előfordulása az egyes feladatokban a 2020. májusi és októberi középszintű írásbeli érettségi rövid választ igénylő feladatsoraiban⁹

FORRÁS: saját szerkesztés

számonkérő kérdés. A forrás sok esetben minőségében nem megfelelő a kérdés forrás által történő megválaszolásához, vagy önmagában a forrás alapján a kérdésre nem lehet válaszolni.

⁹A 2020. májusi feladatsorban a komplex feladat a dualizmus kori nemzetiségekhez kapcsolódik, míg az októberi feladatsorban az első világháború előtt létrejött szövetségi rendszerek képezik a komplex feladat témáját. Mindkét feladatonál négy item felismerés szintű, kettő pedig kapcsolás. Ebből következik, hogy e két feladatlap alapján középszinten a feladat komplexitása elsősorban nem a nehézségre, hanem annak hosszára vonatkoztható.

2. Feladatmegoldó tevékenységek a tesztfeladatsorokban

A 4. ábra a feladatmegoldó tevékenységek megoszlásának arányát mutatja. Szembetűnő, hogy a tevékenységek változatossága alacsony, a többszörös választás aránya mind a 2020. májusi, mind az októberi középszintű tesztfeladatsorban kimagasló.

A felismerésen alapuló itemek nagyjából háromnegyedét ugyanis többszörös választással kellett megoldani, és ez a megszerzhető pontszámok arányának tekintetében is szignifikáns, 50% és 66%

voltak. Mindkét feladatsorból hiányzik az alternatív választás, ez illeszkedik az utóbbi 4-5 év trendjéhez, előtte azonban átlagosan egy igaz-hamis feladat sze-

repetelt a vizsgán. Szintén szokatlan a választások illesztésének háttérbe szorulása; az utóbbi tizenöt év érettségi időszakai alapján ez volt a legelterjedtebb feladatmegoldói tevékenység a tesztfeladatsorban, de a legutóbbi években a többszörös választás vette át a helyét. A kiegészítés ritkán eleme a vizsgának, nem meglepő, hogy a vizsgált időszakban is (amikor egyébként is egy könnyülési trend figyel-

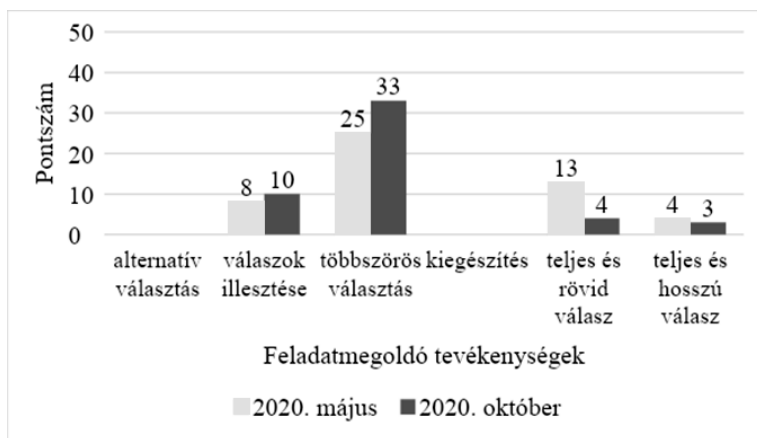
szokatlan a választások illesztésének háttérbe szorulása; az utóbbi tizenöt év érettségi időszakai alapján ez volt a legelterjedtebb

hető meg) kiegészítést nem tartalmaznak a feladatsorok. Az ábra alapján a rövid válaszok száma – nem jelentősen, de – magasabb a teljes és hosszú válaszok számánál. Ezen arányok korrelálnak a korábbi érett-

ségi feladatmegoldó tevékenységeinek arányaival, vagyis úgy tűnik, az érettségi feladattípusai egyre kevésbé változatosak (Tóth, 2021, 50. o.).

4. ÁBRA

Feladatmegoldó tevékenységek eloszlása pontszámok szerint a 2020. májusi és októberi középszintű történelem írásbeli érettségi rövid választ igénylő feladatsoraiban

FORRÁS: saját szerkesztés

3. Tárgy (részdiszciplináris) és témaköri eloszlás a két érettségiben

A 2023 novemberéig hatályos vizsgaleírás¹⁰ alapján a feladatok részdiszciplináris megoszlását a 3. táblázat mutatja.

3. TÁBLÁZAT

A feladatok tárgyköri eloszlása 2017-től

Politika-, esemény-, állam, jog- és intézménytörténet	kb. 40%
Társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek	kb. 25%
Gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek	kb. 25%
Eszme- és vallástörténet	kb. 10%

FORRÁS: Oktatási Hivatal, 2016

Az elemzés során a rövid választ igénylő feladatok témaköri eloszlása a 2020. májusi érettségiben az alábbiak szerint alakult:

a tesztfeladatok 50%-a *politika-, esemény-,*

*állam-, jog- és intézménytörténet*hez kapcsolódik (hat feladat), 33%-ban *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet,*

*munkaügyi alapismeretek*hez (négy feladat) és 17%-ban *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek* csoportba sorolhatók (két feladat). Ezen arányok nem mutatnak jelentős eltérést a vizsgaleírásban olvasható arányoktól, és az előző év vizsgafeladataitól sem (Tóth, 2021, 50–51. o.). Az elemzés alapján a tesztfeladatsorban a 2020. májusi érettségiben nem található *eszme- és vallástörténet* témakörbe elsődlegesen illeszthető feladat, de ez betudható a szubjektív megítélés minimális pontatlanságának, ugyanakkor a 3. táblázatban jelzett 10%

nagyjából érvényesül az ókori esszéfeladat miatt. A 2020. októberi vizsgán a rövid választ igénylő feladatoknál szintén 50%-os arányban jelenik meg a *politika-, esemény-,*

állam-, jog- és intézménytörténet (hat feladat), és két-két feladat kapcsolódik a további három témakör mindegyikéhez. Ebből következik, hogy

az októberi feladatsor a vizsgaleírásban fogalmazott arányokhoz jobban illeszkedik. A májusi négy esszéfeladatból kettő (50%) *politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténet*hez kapcsolódik, egy (25%) *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra történet, pénzügyi és gazdasági ismeretek*hez, valamint további egy (25%) az *eszme- és vallástörténet*hez. Vagyis egyikben sem található társadalomtörténeti feladat. Az októberi feladatsor esszé része kisebb változatosságot mutat; benne három *politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténeti* esszé (75%), és egy darab

egyikben sem található társadalomtörténeti feladat

¹⁰ Oktatási Hivatal (2016)

eszmé- és vallástörténethez tartozó feladat található. A két érettségit összehasonlítva a 2020. októberi érettségien eggyel több (vagyis kilenc) *politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténeti* feladat található, viszont a *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek* részdiszciplínák a 2020. májusi vizsgán kapnak nagyobb hangsúlyt (négy feladat, az októberi kettővel szemben). *Gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek* témakörben az eltérés minimális, eggyel több feladatot (vagyis hármat) találhatunk a májusi feladatok között, viszont az *eszmé- és vallástörténet* az októberi érettségien dominánsabb (három feladat az eggyel szemben).

Az érettségi vizsgaleírás témakörei közül 28 fordult elő a két feladatsorban összesen, ebből 15 téma volt egyetemes. Négy téma megtalálható mindkét érettségiben, ezek „*az antik hitvilág, művészet, tudomány*” (első feladatként), a „*társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején*” (egy tesztfeladat és egy hosszú esszé), a „*Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban*” (egy tesztfeladat és egy hosszú esszé), valamint a „*Horthy-rendszer jellege és jellemzői*” (egy tesztfeladat és egy hosszú esszé). Az egyetemes és a magyar történelem feladatainak nehézsége nem tért el egymástól a teszt részben.

A KUTATÁS KORLÁTAI

A kutatás megannyi további kérdést vet fel, azonban a további elemzésekhez cél-

szerű lenne egy statisztikai program (pl.: SPSS) használata, melyben az egyszerű re-lációkon és korrelációkon kívül a mélyebb összefüggések is meghatározhatók lennének precízen kidolgozott változók segítségével. Szintén megemlítendő, hogy jelen elemzésből általános következtetések nem vonhatók le, hiszen a mintavétel során csak a 2020-as év középszintű tesztfeladatait vettem az elemzés alapjául, azonban szakdolgozatom eredményeit is bevonva a vizsgálódásba már átfogó, reprezentatív képet kaphatunk az érettségi feladatainak egyes jellemzőiről.

ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

A 2005-ös érettségi reform az írásbeli vizsgarész, valamint a képességfejlesztés előtérbe kerülése miatt kedvezően hatott a történelemtanítás megújítására.

A 2020-as érettségi időszakok középszintű érettségi tesztfeladatsoraiban a felismerés szintű feladatok és a többszörös választás feladattípusának túlreprezentációja látható. Tárgyi eloszlás tekintetében nem figyelhető meg jelentős eltérés a vizsgadokumentumban megszabott arányokhoz képest, a magyar és egyetemes témák aránya szintén összhangban van a vizsgaleírásban foglaltakkal.

Az eredmények alapján szükség lenne a középszintű történelemérettségi feladatainak átstrukturálására, reformjára.¹¹ Egyfelől a zárt végű feladatok arányának csökkentése és változatosabbá tétele javasolt, másfelől problémát jelent az ál-forrás-központú feladatrészek fokozódni látszó jelenléte. Úgy látszik, a 2005-ös céltól (az

¹¹ A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének kutatói például felhívják a figyelmet arra, hogy a jelenlegi érettségi rendszerben a közép-, és emelt szintű tesztek összehasonlítása a különböző pontszámítási skálák miatt nem lehetséges (Molnár és Csapó, 2019, 706–714. o.).

általános képességfejlesztő vizsgától) eltérő módon a történelemérettségi egyfajta „szakértői” vizsga lett, ami alapvetően reprodukatív, nehezen transzferálható tudás használatát kéri számon.

Az oktatásszabályozó dokumentumokat vizsgálva az látható, hogy a 2020-as év kisebb fordulópontot jelenthet a képességfejlesztést illetően a vizsga életében. Hiszen mind a 2005-ös vizsgareform, mind a 2012-es tantervi szabályozások a képességfejlesztést hangsúlyozták (Kaposi, 2016), míg 2020-tól, úgy tűnik, a tartalmak kerülnek előtérbe. A 2021-ben nyilvánosságra hozott, 2024-től hatályos érettségi követelményeket¹² és annak tervezetét¹³ kritikák érték.¹⁴ A Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának állásfoglalása szerint például a tervezet alapján az új érettségi követelményrendszer túlzottan

a történelemérettségi egyfajta „szakértői” vizsga lett

ismeretközpontúnak tűnik, ezzel azonban a történelemtanítás egyik legfontosabb célja, a történelmi tudat fejlesztése háttérbe szorul, mely nem üdvözlendő.¹⁵

Az észlelt, vagy nem észlelt hangsúlyeltolódás okán több kérdés is megfogalmazódhat a jövőre vonatkozóan. A történelemérettséginek – és ezzel együtt az oktatási rendszernek – pontosan mi legyen funkciója? Mi legyen a kitűzött cél? Ez a standardizációs szándék nem fogja-e (tovább) rontani a feladatok minőségét? Egyelőre úgy látszik, hogy sem az oktatás-irányítás, sem az érettségi feladatok nem engednek arra következtetni, hogy a 2005-ben és 2012-ben hangsúlyozott képességfejlesztés iránya

maradna elsődleges fontosságú. Kérdés, hogy a pragmatikus ismeretek köré szerveződő mai világban ez a „régis új” irány mennyire válhat mértékadóvá.

IRODALOM

- A Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának állásfoglalása a 2024-ben megújuló érettségi követelmények tervezetéről. Letöltés: <https://tanaritagozat.tortenelmitarsulat.hu/doc/news/mttttllsfoglaltsrettségi.04.14..pdf> (2021. 05. 01.)
- C. Dahn, T. (2017): A korszerű történelemtanítás feladatai, nehézségei és kihívásai. *Történelemtanítás*, **8**, 1–2. sz. Letöltés: <http://www.folyoirat.tortenelmitanitas.hu/2017/10/thomas-c-dahn-a-korszeru-tortenelmitanitas-feladatai-nehezsegei-es-kihivasai-08-01-04/> (2020. 12. 09.)
- Csapodi Zoltán (2016): A történelemérettségi reformja. In: Péterfi Gábor és Fekete Bálint (szerk.): *Történelemtanításról a XXI. század elején*. L'Harmattan, Budapest. 33–58.
- Csapó Benő (2002): A tudáskonceptió megváltozása: nemzetközi tendenciák és a hazai helyzet. *Új Pedagógiai Szemle*, **52**, 2. sz. Letöltés: <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00057/2002-02-ko-Csapo-Tudaskoncepcio.html> (2020. 12. 09.)

¹² https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakövetelmények2024/tortenelem_2024_e.pdf

¹³ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/kerdoiu2021/tortenelem.pdf

¹⁴ A tervezet a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata és a Történelemtanárok Egylete is véleményezte.

¹⁵ A MTTT állásfoglalása az alábbi linken olvasható: <https://tanaritagozat.tortenelmitarsulat.hu/doc/news/mttttllsfoglaltsrettségi.04.14..pdf>
Nánay Mihály, az Óbudai Árpád Gimnázium történelemtanára, az Oktatási Hivatal történelem tantárgyi szakértője, valamint a Történelemoktatók Szakmai Egyesületének elnöke szerint viszont nincs szó hangsúlyeltolódásról (Nánay 2021).

- Csapó Benő (2004): Tudásszintmérő tesztek. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. PSZMP – Keraban, Budapest. 284–302.
- F. Dárdai Ágnes és Kaposi József (2008): A kezdet vége, avagy a történelemérettségi vizsga fejlesztésének további lépései. In: Bánkuti Zsuzsa és Lukács Judit (szerk.): *Tanulmányok az érettségiről. Hatásvizsgálat. Tantárgyi vizsgák értékelése. Feladatfejlesztés*. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest. 169–186. Letöltés: <https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2009/05/169-186.pdf> (2021. 09. 08.)
- Horn Dániel és Sinka Edit (2006): Az érettségi vizsga. In: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest. 364–369. Letöltés: <http://mek.oszk.hu/08400/08429/08429.pdf> (2021. 09. 08.)
- Kaposi József (2016): A történelemtanítás kihívásai és lehetőségei az új Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek alapján. *Történelemtanítás*, 7. 1–2. sz. Letöltés: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2016/07/kaposi-jozsef-a-tortenelemtanitas-kihivasi-es-lehetosegei-az-uj-nemzeti-alaptanterv-es-a-kerettantervek-alapjan-07-01-03/> (2021. 09. 08.)
- Kaposi József (2017): A történelmi gondolkodás és a képességfejlesztő feladatok. *Történelemtanítás*, 8. 1–2. sz. Letöltés: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2017/10/kaposi-jozsef-a-tortenelmi-gondolkodas-es-a-kepesssegefjlesztzo-feladatok-08-01-03/> (2020. 12. 09.)
- Kaposi József (2015): *Válogatott tanulmányok I.: történelem, érettségi, megújítás*. Szaktudás, Budapest. 21–48. Letöltés: http://www.kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2011/09/Kaposi_Jozsef-Valogatott_tanulmanyok_I.pdf (2020. 12. 11.)
- Kontra József (2011): *A pedagógiai kutatások módszertana*. Kaposvári Egyetem, Kaposvár. 69–78. Letöltés: <https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf> (2020. 12. 02.)
- Központi írásbeli feladatsorok, javítási-értékelési útmutatók: Feladatsorok és javítási-értékelési útmutatók a közép- és emelt szintű írásbeli érettségi vizsgákon – 2005-től napjainkig:
- Történelem középszint, 2020. május. Letöltés: http://dload.oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2020tavasz_kozep/k_tort_20maj_fl.pdf (2020. 09. 24.)
 - Történelem középszint, 2020. október. Letöltés: http://dload.oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2020osz_kozep/k_tort_20okt_fl.pdf (2020. 10. 30.)
- Molnár Gyöngyvér és Csapó Benő (2019): A felsőoktatási tanulmányi alkalmasság értékelésére kidolgozott rendszer a Szegedi Tudományegyetemen: elméleti keretek és mérési eredmények. *Educatio*, 28. 4. sz., 705–717. Letöltés: <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/18387/1/2063.28.2019.4.4> (2021. 09. 13.)
- Nagy József (1993): Értékelési kritériumok és módszerek. In: Vidákovich Tibor (szerk.): *Pedagógiai diagnosztika 2*. Alapműveltségi Vizsgaközpont, Szeged. 25–49.
- Nánay Mihály (2021): Megjegyzések a történelemérettségi új vizsgakövetelményeinek értékeléséhez. *Újkor.hu*. 2021. 03. 02. Letöltés: <https://ujkor.hu/content/megjegyzesek-a-tortenelemerettsegi-uj-vizsgakovetelmenyeinek-ertekeleshez> (2021. 09. 09.)
- OKI (2010): A történelem érettségi vizsgatárgy 2016. október–novemberi vizsgaidőszakig érvényes részletes vizsgakövetelményei. Letöltés: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2010/10/tortenelem_kov.pdf (2020. 01. 02.)
- Oktatási Hivatal (2016): A történelem érettségi vizsgatárgy 2023. október–novemberi vizsgaidőszakig érvényes részletes vizsgaleírása. Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/tortenelem_vl.pdf (2020. 11. 05.)
- Oktatási Hivatal (2021): A 2024. májusától érvényes részletes történelemérettségi vizsgakövetelmények (tervezet). Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/kerdoiv2021/tortenelem.pdf (2021. 04. 30.)
- Oktatási Hivatal (2021): A 2024. májusától érvényes részletes történelem érettségi vizsgakövetelmények. Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/tortenelem_2024_e.pdf (2021. 09. 08.)
- Szebenyi Péter (2012): *Válogatott pedagógiai írások*. (Szerk.: Mátrai Zsuzsa). ELTE Eötvös, Budapest. 259–271.
- Tóth Judit (2021): A középszintű történelem írásbeli érettségi feladatainak formai és tartalmi vizsgálata. Szakdolgozat. Kézirat. SZTE BTK Történelmi Segédtudományok Tanszék, Szeged.